

Herkó Piroska: A Pécsi Egyetemi Könyvtár számítástechnikai háttértörténete

Herkó Piroska, egyetemi hallgató

Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar

7633, Pécs, Szántó Kovács János u. 1/b, herko.piroska@gmail.com,

***Kulcsszavak:** informatika, könyvtár, Corvina, Voyager, Tudásközpont*

Absztrakt

Tanulmányom a Pécsi Tudományegyetem Központi Könyvtár informatikai múltját térképezi fel, valamint a számítástechnikai fejlesztéseket veszi számba. Mind felhasználói, mind könyvtárosi oldalról vizsgálom az informatikai rendszereket és azok működését. Leginkább a BRS Search kereső szoftverrel, a Voyager és a Corvina rendszerrel foglalkozom. Végezetül röviden kitérek a jövőre vonatkozó tervekre, így például a Tudásközpontra is.

Pécs városa és az Egyetemi Könyvtár nagy változások előtt áll, most mindenki a jövőbe néz és a fejlesztések megvalósulásával foglalkozik. Írásom ugyanakkor nem a jövőre, hanem a múltra figyel.

Tanulmányom a könyvtár informatikai múltját térképezi fel, valamint a számítástechnikai fejlesztéseket veszi számba. Előadásomban mind felhasználói, mind könyvtárosi oldalról megvizsgálom az informatikai rendszereket és azok működését. Leginkább a BRS Search könyvtári kereső szoftverrel, a Voyager és a Corvina rendszerrel foglalkozom. Végezetül említést teszek a jövőre vonatkozó tervekről, így például a Tudásközpontról is.

IT background story of Pécs University Library

Piroska Herkó, university student

Faculty of Adult Education and Human Resources Development University of Pécs

7633, Pécs, Szántó Kovács János u. 1/b, info@feek.pte.hu, +36-(72)-501-500/2501 mellék

Keywords: informatics, library, Corvina, Voyager, Knowledge Center

Abstract

The city of Pécs and the University library are facing big changes. Everyone looks into the future and works on the developments, although my writing looks into the past rather than the future. My study maps the IT improvements and reviews the developments of computing in the library. In my presentation I will look at the IT systems and their operation from both the user's and a librarian's point of view. I deal mostly with the BRS Search information retrieval system, the Voyager and Corvina systems. Finally, I will mention future plans, for example a few words about the Knowledge Center (Tudásközpont).

1, Bevezetés

A célom, hogy bemutassam, miként zajlik egy nagy állománnyal rendelkező könyvtár gépesítésének folyamata, milyen kompromisszumokkal, döntésekkel, és esetenként lemondásokkal járt ez.

Manapság egy könyvtár nem működhet számítógépek nélkül, így meglepődve tapasztaltam könyvtártörténeti kutatásaim során, hogy mennyire háttérbe szorult az informatika. A Központi Könyvtár gépesítésének folyamata húsz éves múltat tekint vissza, amely során rengeteg változtatás ment végbe.

A könyvtár ismét nagy változások előtt áll, hisz hamarosan beköltözhet új helyére a Tudásközpontba, amellyel együtt lezárul a Szepesy Ignác utcai korszaka is.

2, PTE Központi Könyvtár története

A könyvtár története egészen 1774-ig nyúlik vissza, amikor Klimó György, pécsi püspök megalapította a Pécsi Püspöki Könyvtárat és állományát nyilvánossá is tette. A gyűjtemény akkor mintegy 15 000 kötetet jelentett, amelynek legtöbbször teológiai, jogi, történeti és liturgiai témájú volt.

Az 1830-as évekig elfeledve teltek napjai a könyvtárnak, majd fordulat következett be Szepesy Ignác püspök személyében. Az ő ideje alatt megépült az a klasszicista épület, amely mai napig otthont ad a gyűjteménynek. Közel 4000 dokumentummal bővítette az állományt és püspöksége alatt készült el az a 6 kötetes katalógus, amelyet mind a mai napig féltve őriz a könyvtár.²³

A pozsonyi Erzsébet Tudományegyetem Pécsre költözése során sajnos az egyetemnek ott kellett hagynia egykori gyűjteményét, így Zichy Gyula 1923-ban a rendelkezésükre bocsátotta a könyvtárat épülettel és állománnyal együtt. Így több mint kétszáz év után Klimó püspök akarata érvényesült és könyvgyűjteménye lett az Egyetemi Könyvtár alapja.²⁴

A második világháború után sorra kezdetek el megalakulni a kari intézmények saját könyvtáraikkal együtt. 1982-től az egyetem felveszi a Janus Pannonius nevet, amit 2000. január elsején a szekszárdi Illyés Gyula Pedagógiai Főiskola és az Orvostudományi Egyetem integrációja során a Pécsi Tudományegyetem címre cserél le.²⁵

Ezután a kari könyvtárak kialakították saját integrált könyvtári hálózatukat, ahol a Központi Könyvtár kapta a vezető szerepet. Jelenleg 13 pécsi és 4 vidéki egység tartozik ebbe a hálózatba.

²³ Pécsi Tudományegyetem Könyvtárának története. Internet:
<http://www.lib.pte.hu/main.php?menu=library&article=konyvtarrol/bemutakozas.html>
(2010. április. 12.)

²⁴ A Pécsi Tudományegyetem Központi Könyvtárának bemutatkozása. Internet:
<http://www.lib.pte.hu/main.php?menu=library&article=konyvtarrol/konyvtaraink/kk/kk.html>
(2010. március 23.)

²⁵ Pécsi Tudományegyetem Könyvtárának története. Internet:
<http://www.lib.pte.hu/main.php?menu=library&article=konyvtarrol/bemutakozas.html>
(2010. március 24-)

3, Bookbase

A könyvtár gépesítése már 1989-ben elkezdődött az első XT-gépekkel, amelyek első sorban a feldolgozó munkában segítettek be. Az első adatbázis-kezelő szoftverük a külföldi készítésű, dbase alapú „Bookbase” volt.²⁶ Mivel a program nem felelt meg teljesen egy magyar egyetemi könyvtár igényeinek az intézmény informatikusa, Fodor József vette kezébe az irányítást és fejlesztette tovább a rendszert.

1991 és 1993 között különböző országos pályázatokon sikerült annyi támogatást összegyűjteni, amelyből kiépíthették az Ethernet hálózatot a Központi Könyvtár, az ÁJK, a KTK, és a BTK-TTK Kari könyvtáraiban. Ezen kívül egy Novell 3.11.-et, egy 8 meghajtós CD-szervert és egy Sun Sarcser 1000 gépet is be tudtak szerezni.²⁷

Miközben a Központiban még az eszközök megvételénél tartottak és használatba vették az első adatbázis-kezelőjüket, addig a Debreceni Egyetemi Könyvtárban már ismerkedni kezdtek a Voyager integrált könyvtári rendszerrel. Szeged pedig már az 1970-es évek óta folyt a könyvtár gépesítése.

A kutatásaim során nem találtam konkrét szakirodalmat a Bookbase-ről, pedig a magyar és külföldi adatbázisokban egyaránt kerestem. Szomorúan tapasztaltam, hogy egy alig húsz éve használt programról ennyire nem maradt utána semmi, még egy rövidke publikáció se.

Kevesen, de vannak páran, akik még dolgozhattak a Bookbase-zel. Ilyen kivétel Bánfai József, a Központi Könyvtár tájékoztató könyvtárosa is. A vele készített interjú nyomán és a Voyager integrált rendszerre való felkészülésből származó dokumentumokból tudok csak egy rövid és felszínes leírást bemutatni erről a szoftverről.

A Bookbase rendszerrel katalogizálói és kölcsönzési műveleteket lehetett végezni. Alig pár év alatt több mint 75 000 példány adatát rögzítették több mint 53 000 rekordban és mindezek csak a kurrensen feldolgozott dokumentumok voltak. A retrospektív munkákat 1996-ban kezdték el és egy év múlva a Voyager érkezésekor már 23 000 rekordban 26 000 példány rögzítettek.

A konverzió bár sikerült, de nem minden gond nélkül. Elméletben a Bookbase rekord mezői megfelelték a USMARC formátum mezőinek, de kiderült, hogy voltak kivételek. Az authority control-lal, - azaz az egységes besorolási adatokkal – alakult ki az a helyzet, hogy a Bookbase-nél az adatok együtt maradtak a tárgyszó mezőben, míg a Voyager által használt USMARC formátumnál elkülönülve helyezkedtek el. A lépcsős leírásnál pedig a régi rendszerben a több kötetes művek közös főcímmel külön rekordokba kerültek, míg a Voyagernél nem, ott egy rekordba írták le.²⁸ Általános probléma volt, hogy a szerzőségi közlésben, ha a szerző neve túl hosszú volt, a cédula nyomtatásakor a névben pontosvesszővel elválasztva és új sorba jelenítette meg azokat a karaktereket, amik

²⁶ Bérdei György: Informatikai fejlesztés a JPTE könyvtárban. Pécs: [S.I.], 1999. 1 p.

²⁷ Bérdei György: Informatikai fejlesztés a JPTE könyvtárban. Pécs: [S.I.], 1999. 1 p.

²⁸ Suhajdáné Óvári Terézia – Bogárdi János: Féléves pécsi utazás a Voyager-rel. In: Pécsi könyv- és infótár. 1997. 2. évf. 6. sz. 2 p.

meghaladták a maximális értékeket. Ezen kívül nem tudta kezelni a rendszer az olyan dokumentumokat, amelyben egy kötetben két mű van. Egyszerűen lefagyott tőle a rendszer.

A szoftver kölcsönzéssel is foglalkozott. A folyamat úgy nézett ki, hogy az olvasói jegy számra raktári jelzetet kölcsönzött ki a felhasználó. Mivel nem volt kapcsolat a kölcsönzői és katalogizálói modul között így nem jelenítette meg, hogy melyik raktári számhoz, milyen könyv tartozik.²⁹ Így akár egy nem létező könyvet is ki lehetett volna kölcsönözni és fizethette volna a késedelmi díjat a szegény olvasó.

Ezen kívül a rendszer kezelni tudta a lejárat dátumokat, a tartozásokat és a késedelmi díjakat. A késedelmi díjak számolása során határnapokat határozhattunk meg a Bookbase-ben, amik előtt kevesebb, de utána már magasabb összegű díjat számított. Ez azt jelenti, hogy a lejárat idő után a következő határnapig mondjuk 10 forint a késedelem, de utána már drágább, 20 forint. Több határnapot is beállíthattunk. Egy gond volt, hogy ha a határnapon hozták vissza a dokumentumot, akkor lefagyott a rendszer.

Összefoglalóan a könyvek oldaláról katalogizálás folyt, az olvasók oldaláról a kölcsönzéseket kezelte a Bookbase. A gépi adatbázisban való visszakeresésre vették meg a BRS/Search kereső rendszert, amelyet 1993-tól 1997-ig használtak.

4, BRS/SEARCH (BRS/Search, mint szöveges adatbázis-kezelő szoftver és keresőnyelv)

A BRS Software Products (egy angol-amerikai cég) a forgalmazója a programnak. Magyarországon a MTA SZTAKI ASZI lett a terjesztője 1991 óta. Alig két év múlva pedig a Pécsi Egyetemi Könyvtár is egyike lett a BRS/Search használóknak. Bár a program származása miatt angol nyelvű, így a kereséseket is csak angol parancsokkal lehetett feltenni. Mivel egy szöveges full-text-es adatbázis-kezelőről van szó, egy dokumentum feltöltése sok időt vett igénybe. A szoftverben számos szövegszerkesztő volt beillesztve, amely segítségével betölthettük a szöveget. Ez egy speciális programmal zajlott, mert minden szót felvett a szótárba és kialakította a fájl-struktúrát, aminek következtében gyorsabb lett a keresés. A szöveget pedig tömörítve tárolta a rendszer, amivel sok helyet megmentett.³⁰

Egyik nagy előnye, hogy sok felhasználói felülete van, amely segíti az olvasókat a keresésben. A leggyakrabban a Native Mode-ot használták, mert a legtöbb funkciót itt érhették el. Bár parancsnyelvhez kötött az alkalmazása, aminek sok felhasználó nem örült, de legalább gyors és pontos volt.³¹ A „SearchMate” felület már menüvezérelt volt, ezáltal könnyedén használni tudták a kezdő keresők, bár érezhetően lassabban keresett, mint a Native felület.³² A **Colleague** az előző két verzió keveréke. Ugyanúgy parancsokkal irányította a keresést, de minden egyes lépésnél a használók kaptak egy rövid segítséget a lehetőségekről.

²⁹ Bogáthyiné Hasznos Éva: Felkészülés a Voyager kölcsönző moduljának használatára. In: Pécsi könyv- és infótár. 1997. 2. évf. 6. sz. 3 p.

³⁰ Herényi István: A szöveges adatbázis-kezelés és a BRS/Search. In: Könyvtári Figyelő. 1992. 38. évf. 4. sz. 657 p.

³¹ Lammert, D.: Extending the role of the corporate library: corporate database applications using BRS/SEARCH software. In: Database Magazine. Aug. 1993, Vol. 16, Issue 4, 46 p.

³² Bakonyi Géza – Drótos László – Kokas Károly: Navigáció a hálózaton, Bp.: Információs Infrastruktúra Fejlesztési Program, 1994. 59 p.

Eagle felületen pedig a menü tartalmazta az összes parancsot, így egyszerűen kiválaszhatták a következő műveletet. A **BRS/Views** eléggé ki lóg a sorból, mert itt az egér helyett a billentyűzettel lehetett irányítani a keresést, és kiválasztani a menü és opciók közül a következő lépést.³³ A legtöbb esetben a BRS/Search alkalmazói megelégedtek az első három felület felhasználásával. Természetesen lehetőségük volt a felhasználó intézményeknek saját keresőprofil kialakítására.

Visszakereső szoftverként a BRS/Search-ben nem csak szavakra, hanem numerikus adatokra is lehetett keresni. A belépés után a felhasználók kiválaszhatták, melyik adatbázisban kívántak keresni. Ez native mode-ban a „...what databases” paranccsal történik. Innentől a „...search” segítségével kereshettek.³⁴ Nem volt fontos, hogy pontosan írják le a fogalmakat, mert a szöveges adatbázisban való keresés során a leginkább megfelelő találatokat listázta ki a rendszer. További szűkítésekre használhatták a szokásos Boole operátorokat (AND, OR, XOR, NOT), de más közelségi operátort is bevethettek, mint a SAME, WITH...stb.³⁵ A keresést a „...off” paranccsal tudták befejezni, de ha később folytatni akarták ott, ahol abbahagyták akkor a „...off continue ” paranccsal kellett lezárniuk a felhasználóknak a keresést.³⁶

³³ Lammert, D.: Extending the role of the corporate library: corporate database applications using BRS/SEARCH software. In: Database Magazine. Aug. 1993, Vol. 16, Issue 4, 46-47 p.

³⁴ Bakonyi Géza – Drótos László – Kokas Károly: Navigáció a hálózaton, Bp.: Információs Infrastruktúra Fejlesztési Program, 1994. 59 p.

³⁵ Herényi István: A szöveges adatbázis-kezelés és a BRS/Search. In: Könyvtári Figyelő. 1992. 38. évf. 4. sz. 658 p.

³⁶ Bakonyi Géza – Drótos László – Kokas Károly: Navigáció a hálózaton, Bp.: Információs Infrastruktúra Fejlesztési Program, 1994. 59-60 p.

5, Voyager könyvtári integrált rendszer

A Voyager integrált könyvtári rendszert a MarCorp Inc. fejlesztette ki elsősorban az amerikai könyvtárak számára még az 1990-es évek elején. Érdekessége, hogy Unix alapú nyílt rendszeren nyugszik, így folyamatos karbantartása, bővíthetőség és szoftverkövetése biztosítva van.³⁷ Ezen felül a Voyager alkalmazott először a világon OPAC modult. A szoftver alapja az Ingres relációs adatbázis-kezelő rendszer, amely – akár bonyolult keresőkulcsok esetén is – gyors lekérdezést és visszakeresést kínál. Újdonságnak számít, hogy az adatbázis MARC rendszerű, így lehetőség van az elektronikus könyvtárakkal történő adatcserére. A Voyager számára megfelelő háttérrel a Sun Microsystems gépei biztosítanak. Európai forgalmazója az 1989-ben alapított Dataware Kft.³⁸

Bár folyamatosan zajlottak a Központi Könyvtárban a számítógépes feldolgozások és 1995-ben kiépítették az egyetemi hálózatot, de az információkat csak kevés helyen tudták elérni és felhasználni. Egyre nagyobb volt a szükség egy olyan programra, amely segíteni tudja a könyvtárosi feladatok ellátását, mindenhova el tudja jutatni az információkat, hazai és külföldi hozzáférést is biztosítani tudja, és ezen felül felhasználó barát is. A Pécsi Egyetemi Könyvtár nem volt könnyű helyzetben. Sem az egyetem, sem a könyvtár nem tudta finanszírozni egy új szoftver megvásárlását. Különböző pályázatokkal próbálkoztak, de nem jártak sikerrel. Végül a könyvtári bevételekből fizették ki az új integrált rendszert, a Voyagert.³⁹

A könyvtár számára a szűkös anyagi források miatt a rendszernek csak a részleges és korlátozott verzióját sikerült megvenni, azt is csak részletre. Húsz munkaállomásra, ötven felhasználói állomásra, 200.000 rekordos adatbázisra szóló licensszel és az ötből csak három modult kapott meg az intézmény.⁴⁰ 1997 áprilisában installálták föl a Voyager programot az OPAC a kölcsönzői és a katalógizálási modullal együtt. Az év során a könyvtár dolgozói Koltay Klára (a debreceni egyetemi könyvtárának akkori főigazgatóhelyettese) segítségével megtanulták használni a rendszert. A tananyagban legelőször a katalógizáló és az OPAC modul került sorra. Az állomány rekordjait sorra átkódolták és a könyveket vonalkóddal látták el, amiket átvezetettek az adatbázisba.⁴¹ Mivel a könyvtárban már korábban elkezdődött feldolgozó munka gépesítése így több tízezer rekord várta a Voyagert.

A konvertálás során akadtak gondok, amit a Bookbase-nél már említtem. A problémák megoldására a Voyager egyik legnagyobb vonzereje, hogy nem csak könnyen tudtak új rekordokat létrehozni, hanem ugyanakkora lendülettel lehetett azokat módosítani, javítani.

³⁷ Voyager. Integrált könyvtárautomatizálási program. [S. I.]: [Dataware Kft], [199?]. 5 p.

³⁸ Kertész András: A Voyager integrált könyvtári rendszer. In: Könyvtári Figyelő. 1993. 3. évf. 1. sz. 22 p.

³⁹ Bérdi György – Sonnenvend Péter: A JPTE Könyvtár számítógépes rendszerének és szolgáltatásainak fejlesztési terve. Előterjesztése a JPTE Szenátus 1997. decemberi ülésére. In: Pécsi könyv- és infótár. 1997. 2. évf. 8 sz. 2 p.

⁴⁰ Bérdi György – Sonnenvend Péter: A JPTE Könyvtár számítógépes rendszerének és szolgáltatásainak fejlesztési terve. Előterjesztése a JPTE Szenátus 1997. decemberi ülésére. In: Pécsi könyv- és infótár. 1997. 2. évf. 8 sz. 2 p.

⁴¹ Bérdi György: Integrált könyvtári rendszer a pécsi Egyetemi Könyvtárban. In: Pécsi könyv- és infótár. 1997. 2. évf. 4 sz. 7 p.

Bár akadt olyan probléma, amelyet nem tudtak megoldani.⁴² A katalogizálás során a Voyagerben lehetőség volt arra, hogy más könyvtárak katalógusaiból átemeljük a rekordokat és azokat honosítsuk. Így néhol elég volt, csak a lelőhelyet kijavítani vagy más adatokat átírni. Ám némely napokon nem jelentek meg a javított lelőhelyű leírások a kölcsönző modulban. Ezeket a rekordokat újra le kellett menteni. Mai napig nem lehet tudni, hogy miért alakult ki ez a helyzet.⁴³

A kölcsönzői modul lefedi egy kölcsönzői könyvtáros feladatkörét: kölcsönzés, visszavétel, hosszabbítás és előjegyzés. Ezen kívül számon tartja a késedelmi díjakat, kezeli a felszólításokat, nyilvántartja a határidőket és különlegessége, hogy különböző olvasó típusokat határozhatunk meg, különböző jogosultságokkal.⁴⁴

A kölcsönzői modult úgyis le lehet írni, hogy a „vonalkódok játéka”. Egy dokumentumot gépileg feldolgoznak és vonalkódot kap, amit csak a vonalkódos olvasójeggyel rendelkező felhasználó vehet ki. Előfordul, hogy egy dokumentum nincs bent az adatbázisban, mert még nem került feldolgozásra, így nem rendelkezik vonalkóddal. Ebben az esetben a könyvtárosra hárul a feladat, hogy leírást csináljon a könyvről. Ám a kölcsönzői modulban nem lehet katalogizálni. A rendszer ezért segítségképpen felkínál egy űrlapot, amelyen létre tud hozni egy új példányrekordot és azt el tudja küldeni a katalogizáló modulba.⁴⁵ Onnan már a katalogizálást végző könyvtáros kezében van a sorsa. Sajnos a Pécsi Egyetemi Könyvtárban az első kipróbálás során ezeket a lementett rövidített leírásokat nem tudták elérni. Tökéletesen soha nem sikerült ezt a hibát kiküszöbölni és bár egy idő után el tudták érni a fájlokat, azonban a debreceni azonosítók jelentek meg a pécsi leírások mellett. A kölcsönzést nehezítette, hogy a régi rendszer tartalmát nem tudták áttölni a Voyagerbe. Fokozatosan kellett a kölcsönzéseket és az olvasókat beírni.

1997 szeptemberétől tárult az olvasók szeme elé az új keresőkép. A Voyager OPAC-jának egy egyszerűsített verzióját használhatták a felhasználók és segítségül Bogáthyiné Hasznos Éva egy segédletet is írt. Az OPAC modul különböző keresési opciókat, paramétereket ad meg, így megkönnyítve a felhasználók munkáját. A kulcsszavas keresés során nem kell a pontos leírásra figyelni, mert a Voyager figyelmen kívül hagyja a szórendet. Ha több kulcsszót használunk a keresés során a rendszer automatikusan „és” logikai kapcsolatnak veszi. Persze a többi Boole operátor is használható a keresésben. A keresőmodul igyekszik alkalmazkodni a sokszínű felhasználói igényekhez. A szokásos parancsokon kívül a grafikus felhasználói felület (GUI) is rendelkezésre áll és már SQL nyelven is le lehet kérdezni.⁴⁶ A grafikus felhasználói felület elsősorban a kezdőknek ad nagy segítséget. Az írott szövegen kívül kép- és hanginformációkat is tud kezelni.⁴⁷

⁴² Suhajdáné Óvári Terézia – Bogárdi János: Féléves pécsi utazás a Voyager-rel. In: Pécsi könyv- és infótár. 1997. 2. évf. 6. sz. 2 p.

⁴³ Bogáthyiné Hasznos Éva: Felkészülés a Voyager kölcsönző moduljának használatára. In: Pécsi könyv- és infótár. 1997. 2. évf. 6. sz. 4 p.

⁴⁴ Voyager integrált könyvtári rendszer. Kölcsönzés referencia kézikönyv. [S .I.] : [Datawarw Kft], [199?]. 3 p.

⁴⁵ Gyüre Péter - Koltay Klára: Voyager – mire használható egy integrált könyvtári rendszer? In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás. Bp: BME OMIKK. 1997, 44. évf. 3 sz. 102-108 p.

⁴⁶ Bakonyi Géza – Kokas Károly: Könyvtári Integrált rendszerek és hazai alkalmazásuk. Hazai Körkép. Szeged: Művelődési és Közoktatási Minisztérium, 1996.

⁴⁷ Kertész András: A Voyager integrált könyvtári rendszer. In: Könyvtári Figyelő. 1993. 3. évf. 1. sz. 22-30 p.

A Voyager rendszernek ezen kívül két másik modulja volt, amelyet az anyagi okoknál fogva, akkor nem tudtak használatba helyezni, csak később, de erre már nem találtam konkrét adatokat. Ebből az egyik a gyarapítási modul, amely a dokumentumok beszerzését kezelte.⁴⁸ Mivel ezt a munkafolyamatot lehetett a legnehezebben programnyelvre lefordítani, így különféle variációkat építettek be az alapfunkciók köré. Ilyen például a hét féle rendelési típus. Egy átlagos rendelés a megrendelőlap nyomtatásától a beérkezett dokumentum számlázásáig tartott, így ez a modul csinálja a pénzügyi műveleteket is. A másik, ami később került használatba a folyóiratmodul volt. Ez a modul hasonló a gyarapításival, csak itt a folyóiratok szerzeményezésével foglalkoznak. Annyiban különbözik, hogy a folyóiratcímekhez automatikusan várható érkezési időpontot rendel, amelyet maga a könyvtáros állíthat be. Fontos kiegészítések még a reklamátlások kezelése és a beérkezett folyóiratok listás köröztetése.⁴⁹

Még elég nagy problémát jelentett a Voyager megfelelő működéséhez a gépi háttér biztosítása. Maga a rendszer egy SUN Enterprise 3000 szerveren futott és akár 1000 felhasználó is használhatta egy időben.⁵⁰ A probléma forrása a munkaállomások voltak. Többségük nem volt alkalmas a Voyager futtatására. Kezdetben 25 gépen működtek az egyes modulok. A rendszer internetes keresőfelületét több gépen is el lehetett érni.⁵¹ Ez a szám az év végére 70-re emelkedett, de ebből 50 gép a feldolgozást és a kölcsönzést segítette. Az olvasókra 20 gép jutott hét szolgáltató helyen. Ez a helyzet azért volt szomorú, mert eközben Debrecenben és Szegeden már teljesen kiépült a Voyager rendszer megfelelő minőségű gépi háttérrel. A Pécsi Egyetemi Könyvtár a nagy átlaghoz képest eléggé le volt maradva. Sajnos az anyagi problémák nagy hatással voltak az informatikai fejlesztésekre. A helyzet nem sokat változott 1999-re, amikor is a Voyager magyar adaptált verziója, a Corvina került használatra.

⁴⁸ Voyager. Integrált könyvtárautomatizálási program. [S. I.]: [Dataware Kft], [199?]. 18 p.

⁴⁹ Gyüre Péter – Koltay Klára: Voyager – mire használható egy integrált könyvtári rendszer? In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás. Bp.: BME OMIKK. 1997, 44. évf. 3. sz. 108 p.

⁵⁰ Bérdi György – Sonnevend Péter: A JPTE Könyvtár számítógépes rendszerének és szolgáltatásainak fejlesztési terve. Előterjesztés a JPTE Szenátus 1997. decemberi ülésére. In: Pécsi könyv- és infótár. 1997, 2. évf. 8. sz. 3 p.

⁵¹ Bérdi György: Integrált könyvtári rendszer a pécsi Egyetemi Könyvtárban. In: Pécsi könyv- és infótár. 1997, 2. évf. 4 sz. 7 p.

6, Corvina könyvtári integrált rendszer

A Dataware Kft üzemeltette a Voyagert, de mivel a szoftver az amerikai könyvtárak struktúrájára épült, felmerült az igény egy magyar nyelvű, magyar könyvtári rendszeren alapuló programra. A változtatások olyan mértékűek voltak, hogy szinte az egész rendszer átalakult, így úgy döntöttek saját nevet kap.

Pécsett leginkább az „Új Voyager”-ként emlegetett rendszert és először kölcsönzői modulja került használatba. Mielőtt újra beiratkozhattak volna az olvasók a Corvinába, a régi rendszerbeli tartozásukkal kellett elszámolni. Igyekeztek minél hamarabb lezárni az előző programot, mert kiderült, hogy a szoftver nem tudja kezelni a 2000. évet. Kölcsönzéskor tapasztalták is a könyvtárosok, hogy bár ad lejárat határidőket a program, de dátumváltás után egyszerűen megzavarodott a rendszer.

A Corvina programcsomag ugyanúgy moduláris felépítésű és Unix alapú központi szerveren fut, mint elődje. A hagyományos modulokon kívül lehetőség van további bővítésekre. Ilyen kiegészítő funkciók még a raktári kérések kezelése, SMS és/vagy email küldés, internetes ügyintézés, számlakészítés.⁵² A Corvina az Oracle adatbázis-kezelő programot használja és moduljai Java programozási környezetben készültek. A rendszer egyik nagy vonzereje a szabványos kommunikáción alapuló nyitottsága. Ezzel a Corvinát használó rendszerek átjárhatóvá váltak. A Corvina a USMARC szabványt és a Z39.50-es szabványcsaládot használja, de a HUNMARC-ot is tudja kezelni.⁵³

A rendszer összesen hét modulból épül föl. A hagyományosokon (kölcsönző, katalogizáló, gyarapítási, folyóirat, kereső és statisztikai) kívül kiegészül még a rendszeradminisztrációs modullal.⁵⁴ Ugyanúgy, mint a Voyagerben, itt is az alapkörnyezet és a funkciók hasonlóak a modulokban. A Corvina rendszer egyik leggyakrabban használt modulja az OPAC. A rendszer igazodik a felhasználói igényekhez és a keresés megkönnyítése érdekében különböző keresőfelületeket (olvasói, webes, és könyvtárosi kereső) kínál. Ám lehetőség van saját felület szerkesztésére is. Ezekre azért van szükség, hogy a felhasználó a legváltozatosabb kereső kérdéseket is feltehesse. Az OPAC modul egyik nagy újítása, hogy nemcsak egy, hanem több katalógusban is kereshetünk egyszerre.⁵⁵

A kölcsönzési modul követi elődjét a „vonalkódok játékaival”. A funkciók tekintetében a rendszer nem változott, továbbra is a kölcsönzés, visszavétel, hosszabbítás, előjegyzés és az olvasói nyilvántartás kezelése maradt a feladata. A modul egyik újdonsága, hogy azon intézmények számára, amelyek egymástól távol lévő telephellyel rendelkeznek – pl.: fiók- vagy tanszéki könyvtárhálózat – lehetőség van kölcsönzési helyek megadására, amelyek külön névvel, állománnyal, címmel, e-maillal és nyitvatartással rendelkeznek. Ez azt jelenti, hogy van egy közös olvasói nyilvántartás, de az olvasóknak külön be kell iratkozni a kölcsönzési helyekre. A vonalkódok tekintetében ez annyival lesz komplikáltabb, hogy az

⁵² Corvina Integrált Könyvtári Rendszer Ismertető. Bp.: e-Corvina Informatikai Szolgáltató Kft., [2006]. 4 p.

⁵³ Bakonyi Géza: VOCAL – a Corvina könyvtárak osztott katalogizálási rendszere. In: Könyvtári Figyelő. 1999. 45. évf. 2 szám. 261 p.

⁵⁴ Corvina Ismertető. [S.I.]: [S.N.], [200?]

⁵⁵ Körmöczy Rita: Corvina 4. OPAC Kézikönyv. Szeged: [S. N.] , 2006. 6 p.

olvasó szempontjából lesz egy olvasói azonosítója, amelyet használni tud azokon a helyeken, ahova beiratkozott. Ezeket az azonosítókat a program a kölcsönzési helyen érvényes kóddá fordítja le. Így a rendszer szempontjából az olvasó viszont annyi vonalkóddal fog rendelkezni, ahány helyre beiratkozott.⁵⁶

A rendszer érdekessége, hogy kezelni tudja a felszólításokat. Olvasótípusonként beállíthatjuk, hogy adott türelmi idő lejártá után a rendszerben szereplő címre elküldje a sürgetést, amely elektronikus, nyomtatott vagy SMS formájában is történhet. A rendszer egyik nagy újdonsága az adatbázis-kapcsolat nélküli, azaz offline kölcsönzése. Ez azért fontos funkció, mert bármikor akadhat valamilyen hálózati hiba, de így továbbra is ki lehet szolgálni az olvasókat. Ebben a formában az alapkölcsönzési műveleteket (beiratkozás, kiadás, visszavétel, hosszabbítás) lehet végrehajtani, amelyeket a rendszer rögzít. Ezeket pedig, amint ismét van kapcsolat fel kell tölteni az adatbázisba.⁵⁷

A szerzeményezési modul - ugyanúgy, mint elődje, - a rendeléseket kezeli, ezen kívül itt zajlanak le az állományapasztási, -ellenőrzési és -gyarapítási munkafolyamatok. Az állományellenőrzés annyiban egyszerűsödik, hogy elég a dokumentumok vonalkódját beolvasni, amikről így bejegyzés készül. Ezekben benne lesz a példány vonalkódja, és hogy melyik napon került ellenőrzésre. Majd a bejegyzések segítségével a rendszer létrehoz egy leltárhiany-listát, amiből később a könyvtárosok törlési-jegyzéket készíthetnek. A pénzügyi helyzet átlátása érdekében a könyvtárak különböző költségkereteket állíthatnak be, amelyek között szétoszthatják a forrásokból bejövő összeget. Lehetőség van az egyes költségkeretek pontos adatainak átvizsgálásán kívül az összes adat megtekintésére. Így naprakészek lehetnek a könyvtárak az anyagi helyzetüket illetően.⁵⁸

A folyóirat modulban nincsenek nagy változások. Továbbra is kezeli a folyóiratokat, a reklamálásokat és köröztetési listákat készíthetünk. Annyi a különbség, hogy a rendelés során a gyarapítási modullal együttműködve vagy esetenként részeként végzik a feladatokat. Ez úgy történik, hogy külön költségvetési keretet rendelnek a folyóiratokhoz és a jogosultsági rendszer segítségével csak az ehhez kapcsolódó szerzeményezéseket végezhetik el. Ezen kívül a folyóirat modullal a kötetzeti munkákat nyomon követhetjük és selejtezési jegyzék készíthető.⁵⁹

Általános probléma volt Központi Könyvtárban továbbra is az informatikai fejlesztések anyagi hátterének biztosítása. A legnagyobb probléma az elavult géppark volt, amely nélkül a rendszer nem igazán tudott rendesen működni vagy épp lassan, akadozva. Ráadásul a fejlesztők az x-terminál alapon nyugvó programot Java felületűre írták át, majd 2002-ben az Ingres-ről a megbízhatóbb ORACLE adatbázis-kezelőre cserélték le. Így alakult ki az a szituáció, hogy a PTE könyvtáraiban a Corvinának három verzióját használták. 2003-ban úgy nézett ki a helyzet, hogy a volt JPTE egységekben a X-terminálos verzió Ingres adatbázis-kezelővel, az IGYFK-ban az X-terminálos, Kaposváron a Java-s Ingres-szel és az ÁOK-n a Java-s ORACLE adatbázis-kezelővel volt alkalmazásban a rendszer. A JPTE és az ÁOK az

⁵⁶ Corvina Integrált Könyvtári Rendszer Ismertető. Bp.: e-Corvina Informatikai Szolgáltató Kft., [2006]. 10-11 p.

⁵⁷ Corvina Integrált Könyvtári Rendszer Ismertető. Bp.: e-Corvina Informatikai Szolgáltató Kft., [2006]. 14 p.

⁵⁸ Corvina Integrált Könyvtári Rendszer Ismertető. Bp.: e-Corvina Informatikai Szolgáltató Kft., [2006]. 15-16 p.

⁵⁹ Corvina Integrált Könyvtári Rendszer Ismertető. Bp.: e-Corvina Informatikai Szolgáltató Kft., [2006]. 18 p.

elérhető összest, míg Kaposváron és az IGYFK-n csak a PAC (keresés), CIRC (kölcsonzó) és CAT (katalogizáló) modult alkalmazták. Az ACQ-t (beszerzés) és a SER-t (folyóirat) egyik egységben sem használták (a JPTE-n az ACQ nehézségei miatt, az ÁOK-n pedig a beüzemelési gondok miatt). A fejlesztők nem kívántak a régi szoftverrel foglalkozni, így az X-terminálos, Ingres-es Corvina rendszer fejlesztése befejeződött.⁶⁰ Ebből a vegyes egyvelegből adódóan és a fejlesztések végével felmerült az új verzióra való áttérés és az egységesítés kérdése. A problémát a továbbiakban is a pénzügyi háttér jelentette. Végül arra a megoldásra jutottak, hogy szépen lassan biztosítva a megfelelő háttérrel mindenhol áttérnek az új verzióra.

Ennek lépései elsősorban a géppark felfejlesztése volt, majd az ORACLE licenszdíját és a nyomkövetési díjat is kifizették. A könyvtári hálózat tagjai folyamatosan áttértek az új adatbázis-kezelőre, ebből az utolsó 2005-ben az IGYFK volt.⁶¹

Végül egy tesztadatbázison való kipróbálás után 2004 nyarán használatba került az új Corvina integrált rendszer, ám nem minden probléma nélkül. Az adatbázis áttöltése során rengeteg hibás authority rekord jött létre, amiket egyenként, kézi úton, egyedi kezeléssel lehetett csak kijavítani.⁶² Öröm az örömben, hogy az egyetem biztosította a napi frissítésű vírusvédelmet.⁶³ 2005-re alakult ki az a helyzet, hogy bár a legtöbb egységben a Corvina rendszer új verziója került használatba, de voltak olyan helyek, ahol még mindig kézi kölcsonzás zajlott.⁶⁴ Így a Központi Könyvtár Számítógépesítési Osztályra várt a feladat, hogy valamennyi egységben bevezessék a Corvina valamennyi modulját, ami szerencsére mára már megvalósult.

A Corvinát rengeteg jeles intézmény alkalmazza mind a mai napig. Köztük a legkiemelkedőbbek: a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár; a Debreceni, a Szegedi és Pécsi Egyetemi Könyvtár és a Csorba Győző Megyei - Városi Könyvtár.

⁶⁰ Bérdi György: A Corvina integrált rendszer fejlesztésének kérdései. Pécs: [S.I.], 2003. 1 p.

⁶¹ Bérdi György: Informatikai fejlesztések 2000 és 2005 között a PTE könyvtárában. Pécs: [S.I.], [2005]. 1 p.

⁶² Bérdi György: A Számítógépesítési Osztály feladatai 2006-2010 között. Pécs: [S.I.], 2005. 2 p.

⁶³ Bérdi György: Osztálybeszámoló 2005. Pécs: [S.I.], 2006. 8 p.

⁶⁴ Bérdi György: A Számítógépesítési Osztály feladatai 2006-2010 között. Pécs: [S.I.], 2005. 2 p.

7, Dél-Dunántúli Regionális Könyvtár és Tudásközpont

A jövőre vonatkozóan hamarosan elkészül az EKF keretein belül megvalósuló Dél-Dunántúli Regionális Könyvtár és Tudásközpont. Ebbe az épületbe a Központi Könyvtáron kívül a Megyei, a Városi és az ÁJK-KTK kar könyvtára fog még beköltözni. Már egy ideje zajlanak az előkészületek a könyvtárakban és ezekről az Univ Pécs folyamatosan tájékoztatja is a nagyközönséget.

Például a Városi és Megyei könyvtár is áttért már a Corvina rendszer használatára. Mára már állományukat egyesítve a két intézmény egy név alatt működik tovább: Csorba Győző Megyei – Városi Könyvtár. A Pécsi Tudományegyetem Könyvtárában megtörtént az állományrevízió és jelenleg is zajlik a dokumentumok átcímkezése. Márciusban elvégezték a könyvtárak adatbázisainak egy próba összetöltését, amelynek célja a hibák kiszűrése volt. A szerződés szerint az épület befejezésének a határideje 2010. június. 23.⁶⁵ Az új intézmény vezetése januárban aláírta a Tudásközpont szolgáltatásintegrációs koncepcióját, amely két év kompromisszumokkal teli munkájának az eredménye. A dokumentum szerint a Tudásközpontban a kiadványok nagy tudományterületenként szétosztva külön termekben lesznek. A cél az, hogy az olvasónak ne tűnjön föl, melyik könyvtár tulajdonában lévő könyvet veszi ki. Így elkezdődött a költözés előkészítése. Nemrég érkezett meg a rádiófrekvenciás könyvazonosító rendszer kiépítéséhez szükséges eszközök is. A központban a legújabb RFID rendszer fog működni, amely több szempontból is jelentős lépésnek számít.⁶⁶ Maga a rendszer egy rádiófrekvencián alapuló automatikus azonosításra használt technológia, amelyhez szükség van RFID címkékre és olvasói eszközökre. A címkékre a könyvekre vonatkozó adatokat töltik fel, és az elmélet szerint, ha elmegy a felhasználó egy könyvvel egy olvasó egység mellett (ez úgy néz ki, mint egy riasztókapu), akkor a rendszer azonosítja a dokumentumot. Így nyomon követhetővé válnak a kiadványok és kevesebb lesz a lopás is, mert teljesen mindegy, hogy táskába vagy mappába rejtjük-e el. A kereskedelemben, a szállítmányozásban, és már az uszodákban is alkalmazzák az RFID-t megbízhatósága és könnyen kezelhetősége miatt.⁶⁷ Így az informatikusokra vár a feladat, hogy felszereljék a dokumentumokat. A Corvina rendszer nagyon jól kezelni tudja a RFID eszközöket. A kölcsönzői modulban nem voltak változások, csak egy RFID gombbal bővült a felület. Maga a kölcsönzés gyorsabb lesz és a papír alapú olvasói kártyákat is le fogják cserélni műanyagra. Az olvasójegy olyan lesz, mint egy bankkártya, bár még nem született megegyezés a kinézetet illetően.

Rengeteg kérdés kering még a levegőben a Tudásközpontot illetően, és sok választ csak a működés során fogunk megkapni. Mindezek ellenére úgy érzem a könyvtár méltó helyet talált magának. Bár szerintem a Széchenyi téren is hangulatos volt – kivéve az építkezésből

⁶⁵ Dél-Dunántúli Regionális Könyvtár és Tudásközpont. Adatok.

http://pecs2010.hu/Home/Beruhazasok/del_dunantuli_regionalis_konyvtar/adatok (2010. április. 17.)

⁶⁶ Kasza Szabolcs: Szeptembertől Tudásközpont. In: Univ Pécs. 2010. 11. évf. 5. sz. 1 p.

⁶⁷ Papp Géza Bálint: Rádiófrekvenciás azonosító rendszerek és alkalmazási lehetőségeik. Internet: <http://www.pyramid.hu/Pyramid/RFID/RFID.htm> (2010. április. 19.)

származó kellemetlenségeket -, de most egy impozánsabb, tágasabb és több lehetőséget rejtő épületben folytathatják tovább, amihez Sok Sikert Kívánok!

8, Irodalomjegyzék:

- BAKONYI Géza – Drótos László – Kokas Károly: *Navigáció a hálózaton*. Bp., Információs Infrastruktúra Fejlesztési Program, 1994.
- BAKONYI Géza – Kokas Károly: *Könyvtári Integrált rendszerek és hazai alkalmazásuk: Hazai Körkép*. Szeged: Művelődési és Közoktatási Minisztérium, 1996.
- BAKONYI Géza: *VOCAL – a Corvina könyvtár osztott katalógizálási rendszere*.
http://www.ki.oszk.hu/kf/kfarchiv/1999/2/bakonyi_h.html (2009. május. 5.)
- BÉRDI György: *A Corvina integrált rendszer fejlesztésének kérdései*. Pécs: [S.I.], 2003.
- BÉRDI György: *Informatikai fejlesztések 2000 és 2005 között a PTE könyvtárában*. Pécs: [S.I.], [2005].
- BÉRDI György: *Integrált könyvtári rendszer a pécsi Egyetemi könyvtárban*. In: Pécsi könyv- és infótár, 1997. 2. évf. 4. sz., p. 7.
- BÉRDI György – Sonnevend Péter: *A JPTE Könyvtár számítógépes rendszerének és szolgáltatásainak fejlesztési terve. Előterjesztés a JPTE Szenátus 1997. decemberi ülésére*. In: Pécsi könyv- és infótár, 1997. 2. évf. 8. sz., p. 2–4.
- BOGÁTHYNEÉ Hasznos Éva: *Beszámoló az Olvasószolgálat és tájékoztató osztály munkájáról 1999-ben*. Pécs: [S.I.], [2000].
- BOGÁTHYNEÉ Hasznos Éva: *Felkészülés a Voyager kölcsönző moduljának használatára*. In: Pécsi könyv- és infótár, 1997. 2. évf. 6. sz., p. 3–5.
- BOKRÉTAÜNNEPSÉG a pécsi tudásközpontál.
<http://www.lib.pte.hu/main.php?menu=news&article=konyvtarrol/hirek.php>
(2010. április 18.)
- CORVINA *Integrált Könyvtári Rendszer Ismertető*. Bp.: e-Corvina Informatikai Szolgáltató Kft., [2006].
- CORVINA *a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban*. In: M.nemz. Telecomputer mell. 1999. szept. 20. 2. p.
- DÉL-Dunántúli Regionális Könyvtár és Tudásközpont. Adatok.
http://pecs2010.hu/Home/Beruhazasok/del_dunantuli_regionalis_konyvtar/adatok
(2010. április 16.)
- ESZENYINÉ Borbély Mária: *A Magyarországon alkalmazott könyvtári szoftverek értékelése a többszempontú döntéshozatal módszerével*. In: TMT. Bp.: BME OMIKK. 2003. 50. évf. 3. sz., p. 100–117.
- EURÓPA Kulturális Fővárosa.
http://pecs2010.hu/Home/Pecs_a_hatartalan_varos/europa_kulturalis_fovarosa
(2010. április 18.)
- GYÜRE Péter – Koltay Klára: *Voyager – mire használható egy integrált könyvtári rendszer?*
In: TMT. Bp.: BME OMIKK. 1997. 44. évf. 3. sz., p. 102–108.
- HERÉNYI István: *A szöveges adatbázis-kezelés és a BRS/Search*. In: Könyvtári Figyelő. 1992. 38. évf. 4. sz. 654–659 p.
- KERTÉSZ András: *A Voyager integrált könyvtári rendszer*. In: Könyvtári Figyelő, 1993. márc., 3. évf. 1. sz. p. 22–30.

- KÖRMÖCZY Rita: *Corvina 4. OPAC Kézikönyv*. http://www.bibl.u-szeged.hu/bibl/feld/marc/opac_manual.htm (2010. április. 15.)
- LAMMERT, D.: Extending the role of the corporate library: corporate databases applications using BRS/SEARCH software. In: *Databases Magazine*, Aug. 1993, Vol. 16, Issue 4, 45-52 p.
- PUSZTAI Jánosné: *Retrospektív konverzió a pécsi Egyetemi Könyvtárban*. In: *Pécsi könyv- és infótár*, 1997. II. évf. 4 sz., p. 5–6.
- SZEGEDI Tudományegyetemi Könyvtár története. http://ww2.bibl.u-szeged.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=25&Itemid=117 (2010. április 18.)
- SUHAJDÁNÉ Óvári Terézia – Bogárdi János: *Féléves pécsi utazás a Voyager-rel*. In: *Pécsi könyv- és infótár*, 1997. II. évf. 6. sz., p. 2–3.
- VOYAGER. *Integrált könyvtárgépjelölési program*. [S. I.]: [Dataware Kft], [199?].
- VOYAGER *integrált könyvtári rendszer. Kölcsönzés referenciac kézikönyv*. [S. I.] : [Dataware Kft], [199?].